

ЃЎЗАДАГИ ЎРГИМЧАККАНАГА ҚАРШИ КУРАШИШДА АГРО-ГОЛД Э.М.К.
ПРЕПАРАТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ

¹Ш.Х.Тўхтаев, ²О.Р.Умаров, ³З.Х.Бафаева, ⁴С.С.Шаропова

¹Бухоро Давлат университети, доц.

²(PhD) Бухоро Давлат университети, б.ф.ф.д.

³Бухоро Давлат университети, ўқитувчи

⁴Бухоро Давлат университети, талаба

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8003072>

Аннотация. Қишлоқ хўжалигида фермер хўжаликлари каби табиий иқлим шароитида даладан юқори ҳосилдорликка эришиш учун, ҳосилдорликнинг пасайишига олиб келувчи зараркунандаларни камайтириш, фойдали ҳашаротларнинг энтомофаглик хусусиятларини ўрганиш асосий масалалардан биридир.

Калит сўзлар: Унумдорлик, энтомофаглар, ўргимчакканалар, зараркунанда ҳашаротлар.

Кириш. Қишлоқ хўжалик экинларининг етиштириш технологияси омилларидан энг аҳамиятли ва юқори ҳосил берадиган ғўза ўсимлигининг зараркунандалар, касалликлар ва бегона ўтлардан ҳимоя қилишдир. Қишлоқ хўжалигини иқтисодий жиҳатдан ривожлантиришда ғўза ўсимликларининг ҳосилдорлигини ошириш зараркунанда, касаллик ва бегона ўтлардан сақлаш учун чидамли, серҳосил навларни танлаб олиб экиш катта аҳамият касб этади [1,2,5,6].

Ѓўза ўсимлигига зарар етказадиган зараркунандалар ўртасида хавфлиси оддий ўргимчаккана ҳисобланиб, унинг биологияси кенг ва атрофлича ўрганилган. Бухоро вилоятида ҳам ўргимчаккана ғўзага зарар етказиб пахта ҳосилини 25-30 % гача йўқ қилиб камайтиради. Биз олиб борадиган тажрибаларимизнинг асосий мақсади ўргимчаккананин ғўзага зарар етказиш муддатларини аниқлаб, унга қарши кураш чора-тадбирларини ишлаб чиқиб вилоят фермер хўжаликларига жорий қилишдан иборатдир. Ўргимчаккана 248 тадан ортиқ ўсимлик турини зарарлайди, шундан 173 та бегона ўтлар ва манзарали ўсимликларга, 38 та мева дарахти ва буталарга тўғри келади. ғўза ўсимлиги экиладиган туманларга ўргимчакканани “*Tetranychus urticae* Koch” тури кенг тарқалган бўлиб, бу зараркунанда пахта ҳосилини ўртача 30-40 % ини нобуд қилади.

Ф.М.Успенский (3.4) маълумотлари бўйича ўргимчаккана июнь ойида ғўзага тушганда ҳимоя чораси олиб борилмаса 50-60 % ва август ойида тушса 2-6% гача пахта ҳосилдорлигини камайтиради.

Ўртача ғўзани ҳар 100 та баргида 150 та ўргимчаккана учраса шу муддатга унга қарши кимёвий препаратлар билан ҳимоя қилиш тавсия этилади.

Ўргимчаккананин ғўза фаол ҳаракатланиши учун 25-30⁰С иссиқлик ва хавонинг нисбий намлиги эса 45-65% бўлиши керак. Ўргимчаккананин ургочиси 30 кунгача хаёт кечириб, 200 ва ундан ортиқ тухум қўяди. Ўргимчаккана эрта баҳорда бегона ўтларда учраб, хаёт кечиради. Улар йўл атрофидаги бегона ўтларда, бошқа майдонларда жойлашган бегона ўтларга нисбатан 20-30 марта кўп учрайди [7,8].

Тадқиқот объекти ва олинган натижалар. 2021-2022 йиллар давомида Бухоро вилояти Жондор тумани Хумин МФЙ, “Жондорлик Олимжон Замини” фермер хўжалигида тажриба олиб борилди. Фермер хўжаликда қадимдан суғориладиган ўтлоқи-

аллювиал ерларда ўтказилган тажрибаларимиз натижасида шу аниқ бўлдики, ўргимчаккана ғўза ўсимлигида апрелнинг охири, май ойининг бошида учраб, ҳар бир 100 га ғўза баргида 14-15 донадан тўғри келади. Ғўза ўсимлигида учрайдиган ўргимчакканага қарши курашда “Агро-Голд э.м.к.” препаратининг самарадорлигини ўрганиш учун куйидаги вариантларда тажриба қўйилди :

1. Назорат (сув билан);
2. Омайт 1.5 л/га (57% концентрат эмулься) таққословчи препарат;
3. Агро-Голд э.м.к
4. Агро-Голд э.м.к
5. Тажрибада ғўзанинг “Бухоро-6“ навидан фойдаланилади.

100 м² майдонда 3 та такрорий жойлашган бўлиб, ғўза кўчатлари 1 гектарда 91-95 мингдона қалинликда жойлашган.

1-жадвал

Ғўза ўргимчакканасига қарши курашда “ Агро-Голд э.м.к ” препаратининг самарадорлиги (ўртача 21-22 йиллар учун)

Тажриба вариантлари	Сарфланган препарат меъёри л/га	Ўртача 1 дона баргдаги ўргимчаккананинг сони				Кунлар орасидаги самарадорлик, %да		
		Ишловлар 13.07	Ишловдан кейинги кунлар			3	7	14
			3	7	14			
1. Назорат (сув билан)	0	61.8	65	100	1.7	-	-	-
2. Омайт 57% к.эм. таққослаш	1.5	42	1.5	0.8	1	96.5	98.1	50
3. Агро-Голд э.м.к	0.4	75	3	1.8	0.5	96	97.6	99.6
4. Агро-Голд э.м.к	0.5	38	15	2.5	0.8	60.6	94.5	97.9

2021-2022 йиллар 13-14 июлда эрталаб “Автоматс “ ранцевой аппарати ёрдамида 600 л/га меъёрида ишчи суюқлик билан ғўза ўсимлигига пуркалди. Ўргимчакканага қарши қўлланилган препаратнинг самарадорлигини ўрганиш учун илмий кузатувлар ва аниқ ишлар олиб борилди. 1- жадвалда келтирилган маълумотлардан шу маълум бўлдики, ўргимчакканага кимёвий қарши кураш чоралари қўлланганда 7 кундан кейин бу препаратлар ўргимчакканалар сонини камайтиришда ўз тасирини кўрсатиб, 14 кундан кейин бўлса унинг миқдори 99.6 % гача камаяди.

Омайт препарати қўллаган вариант ҳам ўргимчаккананинг камайишига олиб келди, лекин бу препаратнинг таркибида олтингугурт бўлганлиги сабабли Жондор туманининг Хумин МФЙ фермер хўжалиги тупроқ- иқлим шароитида намликнинг камлиги, ҳаво ҳароратини юқори бўлганлиги сабабли таъсир кучи узоқ муддатга бормади ва ҳосилни сақлашда ўз тасирини йўқотди.

Ўтказилган тажрибалардан олинган натижалар шуни кўрсатдики, қўлланилган “ Агро-Голд э.м.к ” препарати ғўза ўсимлигига узоқ муддатга таъсир қилиб, уни ўргимчакканадан ҳимоя қилиб, пахта ҳосилини оширишга сабаб бўлди (2-жадвал).

2-жадвал

Ѓўза ўргимчакканасига қарши курашда “Агро-Голд э.м.к” препаратининг
ҳосилдорлигига таъсири

Вариантлар	Сарфланган препарат меъёрил/га	2021 йил		2022 йил	
		Ҳосилдорлик ц/га	Қўшимча ҳосил ц/га	Ҳосилдорли кц/га	Қўшимча ҳосил ц/га
1. Назорат (суб билан)	0	30.5	-	28.8	-
2. Омайт 57% к.эм. таққослаш	1.5	34.8	4.3	32.5	3.7
3. Агро-Голд э.м.к	0.4	36.6	5.5	34.5	5.7
4. Агро-Голд э.м.к	0.5	35.3	4.8	34	5.2

2- жадвалда келтирилган натижалардан кўриниб турибдики, 2 йил давомида олиб борилган тажрибаларимиз Жондор туман МФЙ фермер хўжалиги шароитида назорат вариантыда ҳар бир баргда зараркунанда сони 63.3 – 70.1 донани йилнинг охирида ташкил қилди, кимёвий препаратлар, айниқса “Агро Азия Сечоир” мчж Ўзбекистонга ишлаб чиқарган “Агро-Голд э.м.к” қўллаган вариантларда эса ўргимчаккана тўлиқ йўқолди. Вариантлар бўйича ҳосилдорликни сақлаб қолишда препаратининг 1.2 – 1.7 л/га меърида қўллаганда 4.8 дан 5.7 ц/га қўшимча пахта ҳосили олишга эришилди, пировард натижада юқори иқтисодий самарадорлик олишга сабаб бўлди.

Шунингдек Бухоро воҳасида етиштирилаётган ғўза ўсимлигида ўргимчакканага қарши “Агро-Голд э.м.к” 0.4 -0.5 л/га меъёрда қўллаш, қадимдан суғориладиган аллювиал тупроқларда ўсимликнинг ўсиши ва ривожланишига ижобий таъсир этиб, гектаридан 34-36 центнердан ҳосил олишга имкон яратилди ва қўшимча ҳосил бўлса 4.8 – 5.7 ц/га бўлди.

REFERENCES

1. С.Н.Алимухаммедов, Интегрированная защита астей и качество продукция. Москва “Хлопководство”, 1983, №5.стр.6-8
2. С.Н.Алимухаммедов, Исследования по защите хлопкового поля. Москва, Журнал “Защита растений”, 1983, №2.стр.18-20
3. Ф.М.Успенский, Обыкновенный паутиный клещ в орошаемых районах Средней Азии. Издательство Академия с/х наук Узбекистана, Ташкент, 1996, стр.62
4. Ф.М.Успенский, Какой должна быть система интегрированной защиты растений. Москва, Журнал “Хлопководство”, 1975, №2, стр.25-30
5. Я.Яхонтов, Ўрта Осиё кишлок хўжалик зараркунандалари ва уларга қарши кураш чоралари, Тошкент, “Ўзбекистон”, 1962, 197-211 бет.
6. Ш.Тўхтаев, Ф.Ганиева “Қишлоқ хўжалигининг асосий экинлари зарарли организмлари ва уларга қарши биологик кураш усуллари” услубий қўлланма, БухДУ “Шарк Бухоро” нашриёти, 2020й. 17 бет.
7. Х.Х.Кимсанбоев, Р.Ш.Ўлмасбоева, Қ.Х.Халиков “ Умумий ва кишлок хўжалик энтомологияси”, Тошкент, ўқитувчи 2002й 162-179 бет
8. “Билимлар Замини” Агробанк интенсив ўқув курси фермерлар мактаби. Тошкент, Агролаб нашриёти 86-87 бет.

“QISHLOQ XO‘JALIGINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI: MUAMMO VA YECHIMLAR” NOMLI XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMANI

INDEKSLASH MA'LUMOTNOMASI

Maqola nomi: FЎZADAГИ ЎРГИМЧАККАНАГА ҚАРШИ КУРАШИШДА АГРО-ГОЛД Э.М.К. ПРЕПАРАТИНИНГ САМАРАДОРЛИГИ
Mualliflari: Ш.Х.Тўхтаев, О.Р.Умаров, З.Х.Бафоева, С.С.Шаронова
Sana: 04.06.2023
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8003072>

Science and innovation

1. "Science and innovation" xalqaro ilmiy jurnali rasmiy saytida maqola asosiy ma'lumotlari va pdf shakli saqlandi.
<http://scientists.uz/uploads/conferences/006/2.157.pdf>

Google Scholar

- Maqolalarning iqtibosini oshirish uchun asosiy platforma bo'lgan
2. Google Scholar da maqola indekslandi.
https://scholar.google.com/scholar?hl=en&as_sdt=0%2C5&q=%222181-3337%22&oq=

ZENODO

3. Yevropa ochiq ma'lumotlarga asoslangan xalqaro bazasiga maqola joylashtirildi.
<https://zenodo.org/record/8003072>

Cyberleninka

4. Rossiya davlati asosiy ilmiy bazalardan biri bo'lgan Cyberleninka bazasiga maqola joylashtirildi.
<https://cyberleninka.ru/journal/n/science-and-innovation?i=1106323>

OpenAire

5. Yevropada asosiy bazalardan biri bo'lgan, 35 dan ortiq davlatlarda keng ishlatiladigan xalqaro ilmiy bazaga maqola joylashtirildi.
<https://explore.openaire.eu/search/publication?pid=10.5281%2Fzenodo.8003072>

Index Copernicus

6. OAK ro'yxatida 12-raqam bilan qayd etilgan nufuzli Polsha xalqaro ilmiy bazasiga maqola joylashtirildi.
<https://journals.indexcopernicus.com/search/journal/issue?issueId=324386&journalId=123131>

